

Joost van Oort

Hoe integreert u digitale geletterdheid in de geschiedenisles?

Benut de enorme rijkdom aan online bronnen

Adviezen van docenten

Gebaseerd op gesprekken met: **Joost van Oort**, vakexpert geschiedenis bij Niekée Agora in Roermond en coach in agora-onderwijs bij het Montessori College in Nijmegen. **Hellen Jansen**, docent geschiedenis en coördinator internationalisering bij het Zwijsen College in Veghel.

Digitale geletterdheid koppelen aan het geschiedenisonderwijs: er zijn nog maar weinig docenten die weten hoe ze dat goed moeten doen. Joost van Oort, bekend van zijn [YouTubekanaal 'JORTgeschiedenis'](#), en Hellen Jansen zijn pioniers op dat vlak. Welke praktische adviezen hebben deze leraren? Hoe draagt leren over de geschiedenis van digitale technologie bij aan digitale geletterdheid? En hoe kunt u het zoeken in historische bronnen betrekken in uw lessen?

Hellen Jansen

Joost van Oort en Hellen Jansen komen tot de volgende aanbevelingen:

1 Bezig zijn met geschiedenis = digitaal vaardig zijn

“Geschiedenis is eigenlijk een heel modern vak als je kijkt naar de overeenkomsten tussen digitale vaardigheden en historisch denken,” vertelt Joost van Oort. “Veel van die vaardigheden bestaan al, alleen het middel is nieuw. De manier waarop wij geschiedenis bedrijven, is nauw verweven met mediawijsheid en informatievaardigheden. Denk aan het verzamelen van informatie en het beoordelen van de betrouwbaarheid van de bronnen die je gebruikt. Vervolgens moet je kritisch omgaan met de informatie, feiten scheiden van meningen en verschillende visies tegen elkaar afwegen. Welke conclusies kun je daaruit trekken en hoe giet je dat in een verhaal?”

Een vaardigheid als computational thinking lijkt haaks te staan op geschiedenis bedrijven. Voor mij draait geschiedenis namelijk niet per se om gebeurtenissen, maar om menselijk gedrag: dat kun je niet in wiskundige modellen vangen. Misschien dat we bij geschiedenis eerder de omgekeerde weg bewandelen. De werkelijkheid is niet eenduidig, niet te vatten in een ‘als/dan’-format: daarom duiken wij juist de diepte in. Computational thinking gaat ook over het ordenen, selecteren en bij elkaar brengen van informatie en dat laat ik de leerlingen vaak doen. Een favoriete werkvorm is ‘Mystery’, waarbij leerlingen een complex vraagstuk moeten oplossen. Ze beelden zich bijvoorbeeld in dat ze aanwezig zijn in Versailles in 1919, waar ze moeten beoordelen of Duitsland gestraft moet worden en hoe. Ze krijgen een envelop met kaartjes

(die ik zelf heb geknipt) met kleine stukjes informatie. Op basis daarvan moeten leerlingen vragen beantwoorden, om er ten slotte een logisch geheel van te maken. Een analoge vorm van computational thinking dus.”

2 Zet middelen in die leerlingen zelf gebruiken

“Ik geef nu zo’n twintig jaar les als geschiedenisdocent,” vertelt Hellen Jansen. “Ik merkte gaandeweg dat de smartphone steeds meer aanwezig was in de klas en dacht: dat kan ik misschien inzetten in mijn onderwijs. Wat ik zie is dat leerlingen meer gemotiveerd raken als je aansluit bij hun belevingswereld: door nieuwe middelen te betrekken krijgt geschiedenis iets spannends. Zo laat ik leerlingen bij een project over een gevoelig onderwerp een Wikipediapagina maken en kijken we naar de achterkant van Wikipedia bij bestaande pagina’s. Bij het Israëlisch-Palestijns conflict zien ze bijvoorbeeld dat bepaalde woorden en onderwerpen in de loop der tijd steeds zijn aangepast. Zo leren ze waar de gevoeligheden zitten, maar ook waarover nu nog steeds discussie is. Is een bepaalde gebeurtenis bijvoorbeeld een heldendaad of een oorlogsmisdrijf? Leerlingen begrijpen dan ook dat Wikipedia niet de ultiem betrouwbare bron is. Ze gaan anders naar zo’n platform kijken.”

Van Oort: “Ik had zelf niks met Instagram, vanwege het oppervlakkige karakter en de korte teksten. Maar toen viel het kwartje. Ik zag hoe het platform zich leende om examentraining aan te bieden: via Instagram Stories. Leerlingen vonden er een link naar Dropbox, met meer informatie en opdrachten. Ook konden leerlingen vragen stellen via de comments. In de commentsectie reageerden ze ook op elkaar. Zo ontstond een kleine community waarin leerlingen met elkaar samenwerkten.

Een ander voorbeeld is een opdracht over Maarten Luther, die in de zestiende eeuw volop gebruikmaakte van de nieuwe media van zijn tijd, zoals gedrukte boeken en pamfletten. Het leek mij leuk leerlingen zich in hem te laten inleven door gebruik te maken van onze nieuwe media, in dit geval Twitter. Ik gaf de les vorm vanuit de vraag: 'Wat zou Luther over een bepaalde gebeurtenis hebben getweet?' Zo leren leerlingen niet alleen over de geschiedenis, maar ook over de impact van nieuwe communicatiemiddelen in de moderne wereld."

"Wat zou Maarten Luther tweeten?"

Wel vindt van Oort het belangrijk dat de inzet van digitale middelen geen doel op zich wordt. "Ontwikkelingen gaan snel, het is nauwelijks bij te houden welke platforms er zijn. Als ik TikTok gebruik, doe ik dat vanuit de lesinhoud: die is het uitgangspunt, het middel moet daaraan iets toevoegen."

3 Laat leerlingen niet alleen gebruikmaken van digitale middelen, maar laat ze er ook op reflecteren

Ook Janssen stelt dat de lesinhoud voorop moet staan: "Daarbij laat ik leerlingen soms de tools gebruiken die op dat moment hot zijn. Ik geef bijvoorbeeld een opdracht over de Nederlandse Opstand of de Franse Revolutie. De leerlingen kiezen dan de werkvorm, bijvoorbeeld met Snapchat. Wezenlijk is dat we samen reflecteren op deze opdracht. Wat leert die ons over betrouwbaarheid van bronnen? Welke symbolen heb je gebruikt? Welke emoties drukken die uit?

En welke symbolen gebruikten de boeren, burgers, edelen vroeger in prenten? Het mooie is ook dat leerlingen elkaar in groepjes leren met deze tools te werken. De een is goed met stop-motion, de ander weet alles van Movie Maker voor het maken van filmpjes. Via peer teaching worden leerlingen echt beter in het gebruikmaken van de tools.

4 Beschrijf samen Tijdvak 11: de geschiedenis van digitale technologie

"Hoe zou Tijdvak 11 eruitzien?" Via die vraag leert Van Oort zijn leerlingen over onder andere de digitale revolutie. "Geschiedenis is opgedeeld in tien tijdvakken. Het laatste heet 'Televisie en Computers', maar daarin komt de smartphone nog niet voor. Leerlingen hebben daar natuurlijk vragen over, waardoor ik op het idee kwam van die opdracht. Hoe zou onze eigen tijd beschreven worden in geschiedenisboeken van de toekomst? Sommigen werken hun antwoord uit in een profielwerkstuk en maken letterlijk het elfde hoofdstuk van de methode. De vraag luidt dan: wat typeert dit tijdvak? Naast bijvoorbeeld de strijd tegen terrorisme en het klimaatprobleem komen ze ook met digitalisering. Ze schrijven over Steve Jobs, of koppelen digitalisering aan hun persoonlijke leven. Waarna ik ze uitdaag om die zaken in een context te zetten. Dat doen ze door te schrijven over de digitale revolutie of de opkomst van sociale media.

Inmiddels heeft Van Oort ook een video gemaakt over Tijdvak 11: 'De digitale revolutie'. De video maakt deel uit van de serie Youtubevideo's die hij sinds 2010 publiceert.

Geschiedenisdocent Joost van Oort in een videoles over de digitale revolutie.

Ook Jansen probeert op een natuurlijke manier de geschiedenis van digitale technologie mee te nemen in haar lessen. “Bijvoorbeeld bij de lessen over de industriële revolutie, waarbij leerlingen het lastig vinden om de sociale impact te doorgronden. Hoe was die anders dan de wetenschappelijke revolutie in de zeventiende eeuw, of vergeleken met de digitale revolutie in Tijdvak 11? We vergelijken dan ontdekkingen uit de verschillende tijdvakken en stellen vast welke invloed elke ontwikkeling heeft gehad op het werkproces, het leggen van onderlinge contacten en de mogelijkheid om elkaar te ontmoeten tijdens reizen.

Bij het behandelen van de Nederlandse Opstand in 6 vwo is er ruimte om de snelheid van het verspreiden van nieuws door pamfletten te vergelijken met de snelheid van nieuws via sociale media. Meestal gebruik ik een actueel voorbeeld. Tijdens de eerste golf in de

coronacrisis ontstond er online en offline veel aandacht voor Black Lives Matter. De meeste leerlingen voelden zich betrokken en wisselden met elkaar bruikbare bronnen van informatie uit. Onderzoek naar achtergrondinformatie gebeurde ook al snel via onze online methode. Ik weef digitale geletterdheid in de lessen over het verdere verleden.”

5 Koppel mediawijsheid aan werken met bronnen

“Mediawijsheid komt steeds terug in de geschiedenis, doordat leerlingen zelf aan de slag gaan met bronnen,” aldus Van Oort. “Ik gebruik vaak de actualiteit in mijn lessen en daag leerlingen uit om goed te kijken naar wie wat zegt en naar welke informatie je wel of niet kunt vertrouwen. Het gegeven nepnieuws verbind ik aan propaganda, waarbij we ingaan op de vraag: wanneer is iets nepnieuws en hoe weet je dat? Wanneer ik de Koude Oorlog of het in tweeën gedeelde Duitsland behandel, laat ik leerlingen een Oost- en West-Duits nieuwsbericht over dezelfde gebeurtenis zien. Die parallel kun je makkelijk doortrekken naar hoe FOX News en MSNBC eenzelfde actuele gebeurtenis in de Verenigde Staten verslaan. De uitzendingen van de Noord-Koreaanse staatstelevisie hebben eveneens duidelijk kenmerkende aspecten van propaganda. De machthebbers verheerlijken zichzelf, tegenstanders worden zwartgemaakt. YouTube staat vol met zulke video’s. Ik laat leerlingen ook graag zelf bronnen zoeken en aandragen, om vervolgens daarover het gesprek aan te gaan: Hoe kom je aan die informatie? Welke sociale media gebruik je? In welke digitale netwerken begeef je je?”

Jansen: "Met docenten levensbeschouwing werk ik aan een project waarin de dilemma's in oorlogssituaties centraal staan. Ik laat leerlingen bewust zelf informatie over de oorlog in Joegoslavië verzamelen. Na een eerste ronde reflecteren we op de opbrengsten. Vervolgens zoeken ze vanuit andere perspectieven verder naar bronnen. Ze komen dan uit bij documentaires, digitale archieven en onderzoeksresultaten. Het mooiste is als leerlingen ook persoonlijke verhalen toevoegen. Zo vroeg een leerling of ze even haar tante kon bellen die in Joegoslavië woont, met de vraag of die een foto wilde sturen van Srebrenica nu. Digitale communicatiemiddelen geven zo dynamiek aan een les."

6 Co-creëer met leerlingen

"Je hebt de leerlingen nodig om vorm te geven aan digitale geletterdheid", vindt Jansen. "Historisch redeneren lukt vooral als leerlingen zich met een thema identificeren. Neem bijvoorbeeld het project 'Wordt Gemist', waarbij we gebruikmaken van de website Joodsmonument.nl. Leerlingen leren zelfstandig dankzij gefilmde interviews over de Jodenvervolging in Nederland. Ze kunnen zoeken op leeftijd of plaatsnaam om te zien wie er in hun eigen omgeving is weggevoerd. Zo verbinden ze de grote lijnen van de geschiedenis met het verleden in hun directe omgeving. Hun eigen herdenking plaatsen ze op de website waardoor ze online leren herdenken.

Ook gamification speelt een grote rol in haar lessen. "In 4 vwo onderzoeken we 'Steden en burgers in de Lage Landen van 1050-1700' op basis van regionale bronnen, zoals die van Erfgoed Brabant en de regionale Heemkundekringen. Uit de gesprekken met leerlingen bleek dat zij de overdracht naar het volgende jaar graag wilden doen in de

vorm van een online game. Ze maakten filmpjes en formuleerden vragen. Een klein groepje leerlingen bewaart alle bevindingen op het gamificationplatform *Seppo*. Dat combineren ze met berichten in het programma *Spacetime Layers*, waar deelnemers over de hele wereld informatie aan interactieve plattegronden kunnen toevoegen.

7 Haal de wereld het klaslokaal in met digitale middelen

"Dankzij digitaal materiaal kunnen we multiperspectiviteit een plek geven," vindt Jansen. "Voor een les over het communisme heb ik contact gelegd met mensen van een hogeschool in Albanië. Zij zoeken ooggetuigenverhalen van mensen die tijdens de Koude Oorlog zijn verhoord en in de gevangenis terecht zijn gekomen. Hoewel deze verhalen nu langzaam vrij komen, hebben mijn leerlingen nauwelijks toegang tot die bronnen. Door met de Albanen samen te werken, ontsluiten we het kapitalistische en communistische perspectief op de periode na de Tweede Wereldoorlog."

"Dankzij digitaal materiaal kunnen we multiperspectiviteit een plek geven."

Van Oort: "Internet geeft toegang tot een divers palet aan bronnen. Zo kunnen we de geschiedenis op een bredere manier behandelen. Maak je een profielwerkstuk over de geschiedenis van Taiwan? Benader geschiedenisdocenten in Taiwan! Zoek online naar de experts. Grote kans dat je slaagt. Internet heeft de wereld groter en kleiner gemaakt."